

Lubomír HAMPL

DOI: 10.14746/bo.2022.1.11

Uniwersytet Śląski w Katowicach

**Václav Havel po 10 latach znów w Poznaniu
– Kody i antykody twórczości Václava Havla**

W murach Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a konkretnie w Salonie Mickiewicza Collegium Maius odbyła się w połowie grudnia 2021 roku dwudniowa Międzynarodowa Konferencja Naukowa, poświęcona upamiętnieniu dziesiątej rocznicy śmierci Václava Havla. Jej przewodnim tematem była szeroko zakrojona domena konceptualna: *Kody i antykody twórczości Václava Havla*. Obecni byli i swoje referaty wraz z prezentacjami multimedialnymi wygłaszali specjaliści, fachowcy i eksperci reprezentujący dwie główne dyscypliny obszaru nauk humanistycznych, tj. zarówno językoznawcy, jak i literaturoznawcy.

Przedmiotowe wystąpienia koncentrowały się głównie wokół interdyscyplinarnych zagadnień naukowych, więc nie brakowało zarówno wątków teatrologicznych (włącznie z cenioną dramaturgią), ani nie zabrakło istotnych aspektów i tekstów filozoficznych, jak i opisu historyczno-społecznych uwarunkowań, refleksji religijno-wyznaniowych z zakresu sztuk teatralnych, następnie wywiadów reportażowych oraz przemian kulturologicznych, w których aktywnie Havel uczestniczył, a także zwracano uwagę na kwestie jego politycznych zaangażowań i na aktywną działalność w tej

dziedzinie, przedstawiając jego wieloletnie zasługi, rozpoczynając od dysydenta i więźnia, a kończąc na reelekcyjnej¹ prezydenturze.

Zaproszeni prelegenci reprezentowali zarówno różne czeskie ośrodki akademickie (Univerzita Hradec Králové, Slezská univerzita v Opavě, Univerzita Palackého v Olomouci, Akademie věd České republiky v Praze, Masarykova univerzita v Brně, Západočeská univerzita v Plzni, Československé dokumentační středisko v Praze) jak i polskie instytucje oświatowe i naukowo-badawcze placówki szkolnictwa wyższego (Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Wrocławski, Polska Akademia Nauk w Warszawie), reprezentowana była także amerykańska uczelnia (University of Pennsylvania).

Przed oficjalnym otwarciem poznańskiej Konferencji wszystkich przybyłych gości i znacznych uczestników serdecznie przywitał inicjator tegoż przedsięwzięcia naukowego o randze międzynarodowej, gospodarz i organizator prof. dr hab. Mi-czysław Bałowski. Później stopniowo przekazywał głos poszczególnym osobom. W części wstępnej w porannych godzinach w dniu 13 grudnia 2021 roku poznańskie Międzynarodowe Sympozjum Naukowe uroczyste otworzył Prorektor UAM prof. dr hab. Rafał Witkowski, który przemawiał do uczestników Konferencji po czesku. Podkreślił wyraźnie, że ma przed oczyma wspomnienia, jak w latach studenckich w 1988 roku demonstrował w Poznaniu pod hasłem „uwolnić Havla”, a dziś – z punktu widzenia współczesności – chciałby wyraźnie zaakcentować ważny aspekt praktyczny tamtych wydarzeń, postulując, że „Havla musimy czytać”. Następnie głos zabrał Ambasador Republiki Czeskiej w Polsce Jakub Dürer, życząc owocnych obrad wszystkim uczestnikom. Kolejnym przemawiającym, który witał prelegentów poznańskiej konferencji, był prof. dr hab. Tomasz Mizerkiewicz, Dziekan Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Przypomnił charyzmatyczną osobowość Havla, eksponując jednocześnie jego poezję konkretną i eksperymenty językowo-obrazowe twórczości młodego pisarza i dramaturga. Później przemówiła do uczestników Konferencji Renata Matczyska, Konsul Honorowa Republiki Czeskiej. Następną osobą, która podzieliła się swoją refleksją na temat niniejszej konferencji, była Iwona Matyszczak-Szulc, Dyrektor Wydziału Rozwoju Miasta i Współpracy Międzynarodowej Urzędu Miasta w Poznaniu. Podkreśliła wagę organizowania tej konferencji w Poznaniu, by móc lepiej zrozumieć postać Havla, nie tylko jako uznanego dramaturga i polityka, ale także jako człowieka. Na zakończenie oficjalnej części otwarcia i przywitania gości wystąpił były Premier Republiki Czeskiej doc. JUDr. Petr Pithart, doktor honoris causa Uniwersytetu Śląskiego w Opawie. Przybliżył

¹ Ostatni dziewiąty prezydent Czechosłowacji od 29.12.1989 do 20.07.1992 roku oraz pierwszy prezydent Republiki Czeskiej dwóch kadencji od 02.02.1993 do 02.02.2003 roku.

on uczestnikom Konferencji nie tylko swoje osobiste wspomnienia z Havlem, ale także podzielił się wiedzą, jaki był jego przyjaciel „Vašek” w życiu prywatnym i jak mu się z Havlem, jako z głową państwa, współpracowało. Konfrontatywnie przeanalizował i komparatystycznie zinterpretował również jego twórczość, dokonując ogólnego oglądu najważniejszych dzieł napisanych przez Havla.

Później rozpoczęła się część robocza, czyli obrady plenarne, którym przewodniczyła prof. Anna Maria Skibska. Wystąpiło trzech prelegentów. Rozpoczął prof. Peter Steiner z Uniwersytetu w Pensylwanii w USA, wygłaszając referat pt. *Václav Havel & Karl Marx: The Genre of the Revolutionary Manifesto*. Wyjaśniał, w czym widzimy podobieństwa i ewentualne paralele słynnego Havlowskiego dzieła *Moci bezmocných (Sila bezsilnych)* z komunistycznym manifestem Karola Marksa. W drugiej odsłonie wystąpił prof. UŚ dr hab. Lubomír Hampl reprezentujący Uniwersytet Śląski w Katowicach, który przedstawił referat pt. *Václav Havel i jego wizja zjednoczonej i tolerancyjnej Europy*. Na podstawie wyekscerpowanych fragmentów przemówień Václava Havla zarówno krajowych, jak i zagranicznych oraz przywołanych różnych cytatów autor referatu stwierdził, że opierając się na Sołżenicynowskiej zasadzie „życia w prawdzie” mogliśmy się przekonać o tym, że Havel rzeczywiście przyczynił się do wzmacniania priorytetowych standardów silnej, zjednoczonej, potrzebnej, bezpiecznej, reprezentatywnej i tolerancyjnej Europy. Trzecim referującym był dr Jan Černý z Uniwersytetu w Hradcu Králové, który zaprezentował zgromadzonym słuchaczom wykład pt. *Jakou existenciální revoluci vyhlížel Václav Havel?* Przybliżono tu koncepcję Jana Patočky i Martina Heideggera dotyczącą rewolucji egzystencjalnej w Havlowskim eseju politycznym *Sila bezsilnych*.

Nastąpiła dyskusja i ożywione wspomnienia niektórych uczestników konferencji z okresu Rewolucji Aksamitnej w byłej Czechosłowacji w listopadzie 1989 roku, kiedy Havel – używając metaforyki muzykologicznej – odgrywał w tym ważnym okresie przemian ustrojowych pierwsze skrzypce (już w grudniu tegoż roku błyskawicznie został nowym prezydentem). Następnie po przerwie kawowej rozpoczęto drugą część obrad plenarnych, wysłuchując kolejnych wykładów. Czwartym referującym był prof. Miroslav Zelinský z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, wygłaszając referat pt. *Druhý život Václava Havla z některých jeho děl*. Koncentrując się na różnych rolach w trakcie całego życia, szczególnie prowadzonej przez Havla działalności dramaturgicznej i czynności pisarskiej, da się zauważyć, że jego osobowość była rzeczywiście niepowtarzalna z punktu widzenia człowieka kultury, teatru i literatury. Piąty referat pt. *Obecność i recepcja twórczości literackiej Václava Havla w drugim obiegu wydawniczym* wygłosiła prof. UAM dr hab. Dobrochna Dabert z Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Zaprezentowane zostały prace literackie i eseistyczne z drugiego obiegu i wyeksponowano obecność Havla w przestrzeni kultury niezależnej i masowej. Szóstym referującym był tłumacz

dział V. Havla Andrzej Jagodziński. Przybliżył on jedną zapomnianą publikację *Zápisky 77*, czyli losy nowopowstającego tłumaczenia książki pt. *Někam jsem to ukryl*, uchylając rąbka tajemnicy tej fascynującej monografii, która niebawem będzie dostępna dla polskojęzycznego czytelnika.

Po przerwie obiadowej w trzecim panelu dyskusyjnym, tj. w popołudniowej części obrad plenarnych, którym dalej przewodniczyła prof. Anna Maria Skibska, wystąpiło pięciu prelegentów, prezentując cztery referaty (jeden był wspólny dla dwóch autorów). Najpierw doc. PhDr. PaedR. Milošlav Vondráček, Ph.D. z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie wygłosił referat pt. *Tak říkají Václav Havel. O jazyku a stylu děl Václava Havla*. Przytoczone zostały najważniejsze leksemy w postaci formy rzeczowników, przymiotników, zaimków oraz czasowników, których Havel często używał w swoich dziełach. Kolejnym referującym był dr Petr Pořízka z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Wygłosił on referat pt. *Kvantitativnělingvistická analýza vybraných textů Václava Havla*. Przedstawiona została analiza lingwistyczno-tekstologiczna i leksykalno-terminologiczna z podziałem frekwencyjnym części mowy oraz zwrócono uwagę na Havlowski styl administracyjny, fachowy, publicystyczny, oratorski, artystyczny i informacyjny. Dziewiąty wykład miał dwóch autorów doc. Dana Faltýnka Ph.D i dr Jindřišku Svobodu v a, którzy również występowali z ramienia Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Wygłosili wspólnie referat pt. *Důležitý prostor v novoročních projevech Václava Havla*, gdzie został pokazany cel i kierunek przemowy prezydenta Czechosłowacji/Czech o charakterze metaforycznym w przestrzeni publicznej. W przeprowadzanej analizie autorzy wykorzystywali również stosowane przez głowę państwa tzw. słowa-klucze, dzięki którym został odkryty „indywidualny” charakter mowy Havla. Dziesiąty referat pt. *Reflexe náboženství v Havlových hrách, zvláště v »Pokoušení«* zaprezentował doc. PhDr. Karel Komárek, Ph.D. z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Nakreślona została jedna z podstawowych sfer oglądu świata a zarazem i ludzkiego istnienia w ujęciu koncepcyjnym Václava Havla.

Po dyskusji i kolejnej przerwie kawowej wysłuchano w czwartej popołudniowej sekcji następnych pięciu referatów, które skupiały się na sztuce teatralnej. Obradom przewodniczyła prof. Dobrochna Dabert. Jedenastym w kolejności referatem było wystąpienie dr Lenky Jungmannovej z Akademii Nauk Republiki Czeskiej, która zaprezentowała odczyt pt. *Vztah Havlových typogramů a dramát*. Zauważono, że poetyka Havla nie jest tożsama, gdyż oparta jest na ironii i na satyrze, ośmieszając ideologię w ramach dialektycznej syntezy. Dwunastą referującą osobą była dr Elžběta Zimná z Polskiej Akademii Nauk, która wygłosiła referat pt. *Teatr absurdu? Analiza formalna dramatów Václava Havla*. Autorka zaznaczyła, że nowa forma dramatu ma na celu wgląd do ludzkiej osobowości, ujawniając problem dehumanizacji i pustki duchowej. Trzynasty referat pt. *Konstanty Havlova myšlení*

o divadle: k reflexím dramatu, divadla a jejich souvislostem wygłosił dr Marek Lollok z Uniwersytetu Masaryka w Brnie. Koncentrował się na koncepcji Havla dotyczącej jego twórczości dramatycznej. Wykazał on, że w Havlowskich tekstach obecne i odczuwalne jest syntetyczne znaczenie specyficzności, indywidualności i różnorodności obserwowanych zjawisk. Kolejną prelegentką była dr Jana Cindlerová z Uniwersytetu Śląskiego w Opawie, która przygotowała wystąpienie pt. *Meze a možnosti loajality. »Pokoušení« Václava Havla v interpretaci Divadla Feste*. Piętnasty referat pt. *Režyser podvojný – o efekcie partytury dramatycznej »Ocházení« Václava Havla* zaprezentowała prof. Anna Maria Skibska z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Podkreśliła ona doświadczenie wyobcowania samotności, które powoduje w konsekwencji wrażenie milczącego języka. Obserwujemy skojarzenie partytury Havla ze średniowiecznym teatrem symultanicznym.

W popołudniowo-wieczornych godzinach, na zakończenie pierwszego dnia konferencji nastąpiło czytanie Havla. Mgr Jan Pešina zapowiedział, że teraz do uczestników konferencji przemówi Václav Havel ustami studentów UAM. Były czytane fragmenty eseju *Słowa o słowie*, prezentując typowe teksty filologiczne w tłumaczeniu Jacka Illga.

W drugim dniu obrad konferencyjnych, czyli 14 grudnia 2021 roku w porannych godzinach wystąpili kolejni uczestnicy. Ten piąty blok rozpoczęty został przez prof. UAM dr hab. Agatę Firlej z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, która wygłosiła referat pt. *Przemówienia Václava Havla jako literatura*. W tym wystąpieniu pokazano Havla jako doskonałego oratora. Kolejny referat pt. *Kódy i antikódy v pohádkách Václava Havla* wygłosił dr Milan Mašat z Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu, przedstawiając porównawczy charakter wzmiankowanych dwóch przeciwstawnych biegunów tego gatunku literackiego w twórczości Havla, jakimi są bajki. Następną referującą osobą, dr Lenka Németh Vítová z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, zaprezentowała referat pt. *Skrzeciuchy Václava Havla*, zwracając uwagę na aspekty pola semantycznego języka ich głównych bohaterów. Później wystąpiła dr Elžběta Zimná z Polskiej Akademii Nauk, wygłaszając referat pt. „*Žítie v pravdzie*” w dramatach Václava Havla. Podkreślano, że życie w prawdzie miało dla Havla priorytetową wagę i nadrzędną wartość, gdyż upatrywał w tym pojęciu moralne istnienie niezapuszonego człowieka. Panel ten zamknął wystąpieniem dr Roman Sliwka z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, zapoznając uczestników Międzynarodowej Konferencji Naukowej z *Językowym obrazem człowieka w twórczości Václava Havla*. Stwierdził on, że językowy obraz świata, zawarty w języku Havla, zwłaszcza w jego metaforyce i utrwalonych skonwencjonalizowanych konstrukcjach, pozwala odsłonić, zrozumieć i udokumentować kierunki konceptualizacji, w tym przypadku domeny CZŁOWIEK.

Po przerwie, czyli w samo południe w ostatnim szóstym panelu konferencyjnym wystąpił najpierw dziennikarz i pisarz Karel Hvízďala, który przybliżył wydarzenie *Jak jsme před 35 lety pracovali na »Dálkovém výslechu«, který byl první knihou-rozhovorem, který vznikl nejen přes hranice dvou republik, ale i dvou světů a dvou kultur*. Jest to wywiad-rzeka, czyli niezwykle dokument schyłku epoki realnego socjalizmu. Kolejnym referującym był czeski historyk Vilém Prečan z Czechosłowackiego Ośrodka Dokumentalnego w Pradze, który wygłosił referat pt. *Václav Havel v letech 1965–1989*. Przedstawiono niezłomną osobowość Havla, odważnie podążającego w swoich planach, nie bacząc na to, że ponownie trafi za mury więzienne. Dalszy referat pt. *Troji ghetto Václava Havla* wygłosiła mgr Markéta Pokorová z Zachodnioczeskiego Uniwersytetu w Pilźnie. Przedostatni referat pt. *Václav Havel i Kampademia* wygłosiła mgr Joanna Brodniewicz z Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu. Przypomniano w nim, jak Havel uczestniczył i współpracował z opisywanym w tytule wystąpienia intelektualno-filozoficznym stowarzyszeniem Kampademia, spotykając się z innymi jej członkami w prywatnych mieszkaniach lub na działce u niego na Hrůdecku. Ostatnie wystąpienie pt. *Havel, Škoda, Kofola... V. Havel jako česká marka exportová* wygłosiła dr Katarzyna Uczkiewicz z Uniwersytetu Wrocławskiego. Pokazana w tym referacie została symbolika, na tle skojarzeń stereotypowych, z czym i jak świat identyfikuje Czechów i Republikę Czeską i jaką pozycję w niej zajmuje Václav Havel.

Konferencji towarzyszyła wystawa *Antikody Václava Havla*, którą można było obejrzeć w holu Wydziału Filologii Polskiej i Klasycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Collegium Maius, ul. Fredry 10). Konferencję zakończyła projekcja filmu *Náš Vašek – o moci bezmocných* w reżyserii Krystyny Krauze².

Oficjalnymi językami poznańskiej konferencji były dwa słowiańskie języki narodowe: czeski i polski. W języku czeskim wygłoszono 14 referatów, a w języku polskim 11 prelekcji. Wygłaszane referaty ze względu na panującą sytuację pandemiczną i związaną z tym troskę o bezpieczeństwo odbyły się w formie hybrydowej, organizatorzy bowiem zadbali o to, by umożliwić prelegentom dwa sposoby prezentowania swoich wystąpień: bezpośrednio na miejscu (wygłoszono 10 referatów stacjonarnie) i w formie zdalnej (15 wystąpień online). Organizatorami Międzynarodowej Konferencji Naukowej był Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,

² *Nasz Waszek. O sile bezsilnych* (2013) – film dokumentalny. Reżyseria i scenariusz: Krystyna Krauze, zdjęcia: Grzegorz Dolecki, Daniel Šperl, Grzegorz Siwicki, Petr Maršík (młodszy), Krystyna Krauze; dźwięk: Wojciech Cwyk; montaż: Petr Maršík; kierownictwo produkcji: Jan Čumpelík (Czechy) i Sławomir Chojecki (Polska); Producent: Mirosław Chojecki i Piotr Weychert; produkcja: Media Kontakt, Česká Televize (Praha) i Pro Culture Krystyna Krauze.

Wydział Filologii Polskiej i Klasycznej, Instytut Filologii Słowiańskiej oraz Czeskie Centrum.

Zaprezentowana tu Międzynarodowa Konferencja Naukowa *Kody i antykody twórczości Václava Havla* miała wysoki poziom metodologiczny i merytoryczny, prelegenci w swoich wystąpieniach prezentowali funkcjonalne przykłady oraz praktyczne egzemplifikacje wraz z solidną teoretyczną i formalną podbudową analityczną, prezentując szeroką wiedzę i niezwykle interesujące interpretacje, dzięki którym mogliśmy bliżej i dogłębniej poznać całokształt twórczości wybitnego Czecha. W każdym panelu po ukończeniu poszczególnych tematycznych sekcji następowała zawsze merytoryczna dyskusja i poważna debata naukowa oraz aktywna wymiana interesujących a nierzadko i inspirujących poglądów, które były uzupełniane celnymi uwagami i dopowiedzeniami, właściwymi uzupełniającymi komentarzami i przydatnymi konkluzjami oraz ciekawymi twórczymi tezami. Owocem niniejszej poznańskiej konferencji *Kody i antykody twórczości Václava Havla* będzie wieloautorska monografia, która ukaże się w wersji drukowanej jeszcze w tym roku.